

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annettuun lakiin perustuvaa korvausjärjestelmää ehdotetaan laajennettavaksi siten, että rikoksen johdosta surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä olisi eräissä tapauksissa oikeus korvaukseen kärsimyksestä, joka hänelle on aiheutunut läheisen menettämisestä. Ehdotus liittyy vahingonkorvauslain muuttamista koskevaan hallituksen esitykseen, joka on annettu Eduskunnalle samanaikaisesti tämän esityksen kanssa.

Esityksessä ehdotetaan myös, että Suomen ulkopuolella rikoksella aiheutetusta henkilövahingosta voitaisiin harkinnan mukaan suorittaa korvausta valtion varoista, vaikka oleskelu ulkomailla ei ole johtunut työstä, opiskelusta tai muusta niihin verrattavasta syystä.

Korvausviranomaisen tiedonsaantioikeuden

laajuutta koskevan epäselvyyden poistamiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös Valtiokonttorin oikeudesta saada tuomioistuimelta käyttöönsä asian selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi tarpeelliset oikeudenkäyntiasiakirjat silloinkin, kun ne on ovat salassapidettäviä. Lisäksi ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että Valtiokonttori ei ole sidottu tuomioistuimen korvausasiassa antamaan ratkaisuun valtion varoista suoritettavaa korvausta myöntäessään.

Esitys liittyy valtion vuoden 1999 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti vahingonkorvauslain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettujen muutosten kanssa.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila ja ehdotetut muutokset	3
1.1. Korvattavat vahingot	3
1.2. Vahingonkorvaustuomion merkitys valtion varoista suoritettavaa korvausta määrättäessä	3
1.3. Suomen ulkopuolella tehdyllä rikoksella aiheutetun vahingon korvaaminen	4
1.4. Valtiokonttorin tiedonsaantioikeus	5
2. Esityksen vaikutukset	5
2.1. Taloudelliset vaikutukset	5
2.2. Henkilöstövaikutukset	6
3. Valmisteluvaiheet	6
3.1. Pääministeri Paavo Lipposen hallitusohjelma	6
3.2. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen esitys	6
3.3. Asian valmistelu	6
4. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	6
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	7
1. Lakiehdotuksen perustelut	7
2. Tarkemmat säännökset	9
3. Voimaantulo	10
LAKIEHDOTUS	10
LIITE	12

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

1.1. Korvattavat vahingot

Rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain (935/1973, jäljempänä *rikosvahinkolaki*) mukaan rikoksen kohteeksi joutuneella on oikeus saada valtion varoista korvaus hänelle rikoksella aiheutetusta vahingosta. Rikosvahinkojen korvausjärjestelmä on luonteeltaan toissijainen, joten korvausta maksetaan rikosvahinkolain nojalla valtion varoista vain siltä osin kuin vahingon kärsinyt ei saa sitä muualta.

Henkilövahingon kärsineelle suoritetaan rikosvahinkolain mukaan korvaus sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista, kivusta ja särystä sekä viasta ja muusta pysyvästä haitasta. Lisäksi valtion varoista korvataan tulojen ja elätyksen vähentyminen sekä henkilövahingon yhteydessä vahingoittuneet tavanomaiset käytösesineet, silmälasit ja hammasproteesit. Jos henkilövahinko on aiheutettu vapautteen kohdistuneella rikoksella tai siveellisyysrikoksella, uhrielle suoritetaan korvausta myös rikoksella aiheutetusta kärsimyksestä. Rikoksella aiheutetusta esinevahingosta ei yleensä suoriteta korvausta valtion varoista.

Eduskunnalle on samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annettu hallituksen esitys laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta (HE 116/1998 vp). Esityksessä ehdotetaan vahingonkorvauslakiin (412/1974) otettavaksi säännös, jonka nojalla surmansa saaneen läheisellä olisi eräissä tapauksissa oikeus saada korvaus kuolemantapauksesta aiheutuneesta kärsimyksestä. Korvaus voitaisiin tuomita maksettavaksi henkilölle, joka on ollut surmansa saaneelle erityisen läheinen. Lisäksi edellytetään, että kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta ja että korvauksen tuomitsemista on kaikki olosuhteet huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

Surmansa saaneen läheisellä, jolle tuomittaisiin maksettavaksi korvaus kuolemantapauksesta aiheutuneesta kärsimyksestä, ei yleensä olisi mahdollisuutta saada korvausta vakuutuksesta tai muusta ensisijaisesta korvausjärjestelmästä. Rikosvahinkojen korvausjärjestelmän kehittämiseksi ja korvaukseen oikeutetun läheisen aseman parantamiseksi ehdotetaan, että vahingonkorvauslakiin

ehdotettu uusi korvausmuoto sisällytettäisiin rikosvahinkojen korvausjärjestelmään. Muussa tapauksessa korvaukseen oikeutettu jäisi yleensä kokonaan ilman korvausta, jos korvausvelvollinen osoittautuu varattomaksi.

Vahingonkorvauslakiin lisättäväksi ehdotettu korvausmuoto on Suomen vahingonkorvausoikeudessa uusi, minkä vuoksi valtion varoista vuotuisesti maksettavien korvausten määrää tai niiden keskimääräistä suuruutta on vaikea arvioida. Valtiontalouden kannalta on kuitenkin välttämätöntä, että ehdotettujen muutosten taloudelliset vaikutukset voidaan kohtuullisella tarkkuudella arvioida ennen muutosten toteuttamista. Rikosvahinkolain nojalla valtion varoista maksettujen korvausten määrät ovat viime vuosina tuntuvasti nousseet, eikä korvausjärjestelmästä aiheutuvia kustannuksia ole tällä hetkellä valtiontaloudellisesti mahdollista merkittävästi nostaa korvattavien vahinkojen piiriä laajentamalla. Tästä syystä ehdotetaan, että surmansa saaneen läheiselle aiheutuneesta kärsimyksestä myönnettävälle korvaukselle säädettäisiin yläraja. Rikosvahinkolaisissa säädetään nykyisinkin valtion varoista suoritettavien korvausten enimmäismääristä muun muassa henkilö- ja esinevahingoissa.

Uuden korvausmuodon valtion varoista korvattavaksi enimmäismääräksi ehdotetaan 20 000 markkaa. Enimmäismäärää korotettaisiin kolmivuotiskausittain rahanarvon muutosta vastaavasti. Uudistuksesta saatujen käytännön kokemusten perusteella voitaisiin myöhemmin harkita, onko tätä suurempaan enimmäismäärän korotukseen valtiontaloudellisia edellytyksiä.

1.2. Vahingonkorvaustuomion merkitys valtion varoista suoritettavaa korvausta määrättäessä

Rikosvahinkolaisissa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, mikä merkitys tuomioistuimen rikosasiassa antamalle tuomiolle on annettava rikosvahinkolain nojalla myönnettävää korvausta harkittaessa. Vakiintuneesti on kuitenkin katsottu, että korvauksen myöntävä viranomaisena on tällöin sidoksissa tuomioistuimen ratkaisuun teon rikosoikeudessa arvioinnissa, mutta ei korvausta määrätessään.

Korvauksen hakijat ovat eräissä tapauksis-

sa oletaneet, että tuomioistuinkäsittelyssä tuomittu korvaus suoritetaan aina samansuuruisena valtion varoista, jos korvauksen myöntämiseksi rikosvahinkolaissa asetetut edellytykset täyttyvät. Tällaisten väärinkäsittelytysten välttämiseksi on perusteltua säätää nimenomaisesti siitä, mikä merkitys tuomioistuimen korvausratkaisulle on annettava valtion varoista maksettavaa korvausta määrätessä. Myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies on tehnyt oikeusministeriölle tämän sisältöisen aloitteen lokakuussa 1995.

Rikosvahinkolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, joka vahvistaisi nykyisen käytännön. Korvausviranomaisen olisi jatkossakin sidoksissa tuomioistuimen ratkaisuun ainoastaan siltä osin kuin kysymys on rikosasian rikosoikeudellisesta arvioinnista. Vallitsevan käytännön säilyttäminen on perusteltua paitsi korvausjärjestelmän luonteen vuoksi myös rikosvahinkolakiin perustuvan korvauskäytännön yhtenäisyyden kannalta. Rikoksen uhreilla tulee lähtökohtaisesti olla oikeus saada valtion varoista samansuuruinen korvaus samanlaisesta vahingosta siitä riippumatta, minkä suuruiseksi vahinko on tuomioistuimen ratkaisussa arvioitu. Korvausviranomaisen itsenäisen harkintavallan säilyttäminen on lisäksi tarpeellista sen vuoksi, että syytetyn kokonaisuudessaan oikeiksi myöntämiä korvausvaatimuksia ei tuomioistuinmenettelyssä yleensä tutkita, vaikka esitetty korvausvaatimus on esimerkiksi selvästi liian suuri. On periaatteessa tärkeää, että korvausviranomaisen voi tällöinkin suorittaa valtion varoista todellisuudessa aiheutetun vahingon määrää vastaavan korvauksen.

Käytännössä korvausviranomaisen itsenäisen harkintavallan merkitys tulee esille lähinnä silloin, kun valtion varoista suoritetaan korvauksia kivusta ja särystä, viasta ja muusta pysyvästä haitasta tai kärsimyksestä. Koska tällaisten aineettomien vahinkojen suuruutta ei voida objektiivisesti rahassa mitata, korvausviranomaisen voi perustellusti arvioida korvattavan vahingon suuruuden tuomioistuimen ratkaisusta poikkeavasti.

1.3. Suomen ulkopuolella tehdyllä rikoksella aiheutetun vahingon korvaaminen

Suomi on vuonna 1990 liittynyt väkivalta-rikosten uhreille suoritettavia korvauksia koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 8/1991). Yleissopimuksen perusperi-

aatteenä on, että kukin sopimusvaltio on velvollinen korvaamaan omalla alueellaan tehdyllä rikoksella aiheutettuja vahinkoja. Suomessa pysyvästi asuva voi siten yleensä saada korvauksen toisessa sopimusvaltiossa tehdyllä rikoksella kärsimästään henkilövahingosta kyseisen valtion korvausjärjestelmästä. Kaikki Euroopan valtiot eivät kuitenkaan ole liittyneet yleissopimukseen.

Rikosvahinkolain nojalla korvataan yleissopimuksen perusperiaatteen mukaisesti yleensä vain Suomessa tehdyllä rikoksella aiheutettuja vahinkoja. Ulkomailla tehdyllä rikoksella aiheutettu henkilövahinko voidaan korvata valtion varoista, jos vahingon kärsinyt asuu pysyvästi Suomessa. Lisäksi edellytetään, että hänen oleskelunsa ulkomailla on johtunut työstä, opiskelusta tai muusta näihin verrattavasta syystä. Tavanomaisen lomamatkan aikana kärsittyä vahinkoa ei korvata rikosvahinkolain nojalla valtion varoista lähinnä siitä syystä, että niitä varten voidaan kohtuudella edellyttää varauduttavan esimerkiksi matkustajavakuutuksella.

Rikosvahinkolain soveltamisalaa koskevat säännökset ovat niin tiukat, että korvausta ei ole suoritettu esimerkiksi Itämerellä liikennöivässä matkustaja-aluksessa tehdyllä rikoksella aiheutetusta vahingosta, kun alus on rikoksen tekohetkellä sijainnut Suomen aluevesien ulkopuolella, vaikka vahingolla on muuten ollut kaikki liittymäkohdat Suomeen.

Rikosvahinkolain soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi siten, että korvausta voitaisiin korvausviranomaisen harkinnan mukaan suorittaa ulkomailla tehdyllä rikoksella aiheutetusta henkilövahingosta, vaikka vahingon kärsineen oleskelu ulkomailla ei ole johtunut työstä, opiskelusta tai niihin rinnastettavasta syystä. Korvausviranomaisen voisi tapauskohtaisen harkinnan perusteella arvioida, onko täyden tai osittaisen korvauksen suorittamista valtion varoista pidettävä yksittäistapauksessa perusteltuna, vaikka vahinko on aiheutettu Suomen ulkopuolella tehdyllä rikoksella. Lakiehdotuksessa on mainittu seikkoja, jotka tulisi ottaa huomioon korvauksen myöntämisen edellytyksiä harkittaessa. Yksi huomioon otettavista seikoista olisi se, miten läheinen yhteys tapauksella on Suomeen.

1.4. Valtiokonttorin tiedonsaantioikeus

Rikosvahinkokorvausta haetaan Valtiokonttorilta kirjallisesti. Jos asiaa on käsi-

teltä tuomioistuimissa, hakemukseen on liitettävä tuomioistuinkäsittelyssä syntyneet asiakirjat. Käytännössä on kuitenkin tavallista, että hakemus toimitetaan Valtiokonttorille ilman asianmukaisia liitteitä. Puutteellisten hakemusten käsittelyä nopeuttaakseen Valtiokonttori pyytää usein tuomioistuinasiakirjat suoraan tuomioistuimelta sen sijaan, että kehottaisi hakijaa täydentämään hakemustaan.

Voimassa olevan lain nojalla on epäselvää, voiko tuomioistuin toimittaa salassapidettäviksi määrittämiään asiakirjoja Valtiokonttorille, joka ei ole ollut oikeudenkäynnissä asianosaisena. Eräissä tuomioistuimissa salaisten asiakirjojen luovuttamista Valtiokonttorille on pidetty mahdollisena, mutta toiset tuomioistuimet ovat tulkinneet yleisten asiakirjain julkisuudesta annettua lakia (83/1951) siten, että salassa pidettäväksi määrätyn asiakirjan luovuttaminen ei ole mahdollista ilman asianosaisen nimenomaista suostumusta. Käytännössä tämä on johtanut siihen, että Valtiokonttori ei ole edes pyytänyt salassapidettäviksi määrättyjä asiakirjoja tuomioistuimelta, vaan on kehottanut hakijaa täydentämään hakemustaan. Tällaisten hakemusten käsittely on täydennysmenettelystä aiheutuneen ajanhukan vuoksi usein ollut hitaampaa kuin sellaisten hakemusten, joihin ei liity salassapidettävää aineistoa.

Vallitsevan tilanteen selkeyttämiseksi rikosvahinkolaisissa ehdotetaan säädettäväksi Valtiokonttorin oikeudesta pyynnöstä saada tuomioistuimelta vireillä olevan korvausasian selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi tarvittavat asiakirjat siitä riippumatta, onko ne määrätty salassapidettäviksi. Muutos voisi tehostaa korvaushakemusten käsittelyä sellaisissa asioissa, joissa oikeudenkäynnissä syntyneet asiakirjat ovat salassapidettäviä. Salaisten asiakirjojen toimittaminen Valtiokonttorille ei vaarantaisi arkaluontoisten tietojen salassa pysymistä, koska Valtiokonttorin virkamiehet ovat joka tapauksessa vaitiolovelvollisia rikosvahinkohakemuksia käsitellessään tietoonsa tulleiden asioiden osalta.

Ehdotus ei merkitse muutosta siihen lähtökohtaan, että hakija on velvollinen liittämään hakemukseensa tuomioistuinkäsittelyä koskevat asiakirjat ja muun Valtiokonttorin edellyttämän selvityksen. Oikeudenkäyntiasiakirjasta, joka tarvitaan rikosvahinkoasian käsittelemiseksi Valtiokonttorissa, ei eräistä tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuis-

ta annetun asetuksen (774/1993) 7 a §:n 2 momentin 8 kohdan mukaan peritä maksua. Valtiokonttorin harkittavaksi jäisi nykyiseen tapaan se, kehottaako se puutteellisen hakemuksen toimittanutta hakijaa täydentämään hakemustaan vai pyytääkö se puuttuvat asiakirjat suoraan toiselta viranomaiselta. Hakijan edun mukaista on aina huolehtia siitä, että kaikki tarvittava asiakirjaselvitys liitetään hakemukseen, sillä hakemuksen täydentäminen hidastaa hakemuksen käsittelyä riippumatta siitä, mistä täydennystä pyydetään.

2. Esityksen vaikutukset

2.1. Taloudelliset vaikutukset

Surmansa saaneen läheiselle kärsimyksestä maksettava korvaus

Esityksessä ehdotetaan, että surmansa saaneen läheiselle kärsimyksestä vahingonkorvauslakiin ehdotetun korvaussäännöksen nojalla tuomittavat korvaukset otettaisiin rikosvahinkojen korvausjärjestelmän piiriin. Muutoksen taloudellisia vaikutuksia on vaikea arvioida, koska sekä korvaukseen oikeutettujen läheisten piiri että tuomittavien korvausten taso jäävät vahingonkorvauslain muutosehdotuksen mukaan oikeuskäytännön varaan. Vaikutusten arvioimista kuitenkin helpottaa huomattavasti, jos valtion varoista suoritettavalle korvaukselle säädetään markkamääräinen yläraja.

Suomessa tehdään vuosittain 150—180 henkirikosta tai muuta sellaista tekoa, jonka nojalla surmansa saaneen läheisellä saattaisi olla oikeus korvaukseen kärsimyksestä. Tuomioistuimen kohtuusharkinnan perusteella korvauksia voidaan varovasti arvioida tuomittavan vuosittain 20—25 tapauksessa. Tavallisesti korvauksia todennäköisesti tuomittaisiin kussakin tapauksessa yhdelle tai korkeintaan kahdelle läheiselle, joten korvaukseen olisi vuosittain oikeus enintään 40 henkilöllä. Läheisellä olisi vain poikkeuksellisesti oikeus saada korvausta kärsimyksestään vakuutuksesta tai muusta ensisijaisesta korvausjärjestelmästä. Jos oletetaan valtion varoista suoritettavien korvausten olevan keskimäärin 10 000—20 000 markkaa, korvausten vuotuinen kokonaismäärä olisi esitettyjen perusteiden mukaan laskettuna 0,4—0,8 miljoonan markan luokkaa. Jos valtion varoista

suoritettavalle korvaukselle ei säädettäisi ylärajaa, rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä valtiolle aiheutuvat kustannukset nousisivat uudistuksen myötä huomattavasti tätä enemmän.

Rikosvahinkolain soveltamisalan laajentaminen

Ehdotuksen mukaan rikosvahinkolain soveltamisalaa laajennettaisiin siten, että valtion varoista voitaisiin korvata eräitä ulkomailla tehdyillä rikoksella aiheutettuja vahinkoja, joista nykyisin ei suoriteta korvausta. Käytännössä korvausjärjestelmän piiriin tulisi yksittäisiä vahinkoja, joilla on hyvin läheinen yhteys Suomeen. Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi uudistuksella ei ilmeisesti olisi merkittävää valtiontaloudellista vaikutusta.

2.2. Henkilöstövaikutukset

Esityksessä ehdotettu rikosvahinkolain soveltamisalan laajennus tulee lisäämään korvaushakemusten määrää muutamilla kymmenillä hakemuksilla vuosittain. Hakemusten määrän kasvusta aiheutuva vähäinen työmäärän lisäys voidaan hoitaa korvausasioita käsittelevää henkilöstöä lisäämättä. Ehdotettujen muutosten toteuttaminen ei todennäköisesti myöskään pidennä korvaushakemusten keskimääräisiä käsittelyaikoja.

3. Valmisteluvaiheet

3.1. Pääministeri Paavo Lipposen hallitusohjelma

Pääministeri Paavo Lipposen hallitusohjelmassa on hallituksen tavoitteeksi kirjattu rikoksen uhrien aseman parantaminen.

3.2. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen esitys

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies esitti oikeusministeriölle osoitetussa kirjeessä lokakuussa 1995 rikosvahinkolakia tarkistettavaksi siten, että laista kävisi nimenomaisesti ilmi, mikä merkitys tuomioistuimen vahingonkorvausasiassa tekemälle ratkaisulle

on annettava valtion varoista maksettavaa korvausta määrättäessä.

3.3. Asian valmistelu

Ehdotetut muutokset pohjautuvat Valtiokonttorin tiedonsaantioikeutta koskevaa ehdotusta lukuun ottamatta oikeusministeriön 28 päivänä helmikuuta 1995 asettamassa työryhmässä tehtyyn valmisteluun. Työryhmässä, jonka tehtävänä oli laatia tarpeelliset säädösehdotukset rikosvahinkolain soveltamisessa havaittujen epäkohtien poistamiseksi, olivat edustettuina Valtiokonttori, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Mielenterveysseura, useiden järjestöjen yhdessä ylläpitämä Rikosuhripäivystys sekä Unioni, Naisasialiitto Suomessa ry:n alainen Raiskaus-kriisikeskus Tukinainen. Työryhmä antoi hallituksen esityksen muotoon laaditun mietintönsä huhtikuussa 1996.

Mietinnöstä saatiin lausunnot valtiovarainministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, vakuutusosastolta, Valtiokonttorilta, Suomen Asianajajaliitolta, Suomen Lakimiesliitolta, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitolta, Kuluttajien vakuustoihmistolta, Suomen Mielenterveysseuralta sekä Suomen Punaiselta Ristiltä. Valtaosa lausunnonantajista kannatti työryhmän ehdotuksia. Oikeusministeriössä on laadittu tiivistelmä annetuista lausunnoista.

Esitys on viimeistelty oikeusministeriössä virkatyönä mietinnöstä annettujen lausuntojen pohjalta.

4. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esityksessä ehdotetaan rikosvahinkojen korvausjärjestelmän laajentamista kärsimyksestä suoritettavaan korvaukseen, johon surmansa saaneen läheisellä eräissä tapauksissa olisi oikeus. Läheisen kärsimyksen korvattavuuden edellytyksistä säädettäisiin vahingonkorvauslaissa, jonka muuttamista koskeva hallituksen esitys (HE 116/1998 vp) on annettu Eduskunnalle tämän esityksen kanssa samanaikaisesti.

Esitys liittyy valtion vuoden 1999 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Lain nimike. Lain nimike ehdotetaan vaikiintuneen käytännön mukaisesti muutettavaksi rikosvahinkolaiksi.

2 a §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan rikosvahinkolaisia voitaisiin korvausviranomaisen harkinnan mukaan yksittäistapauksessa soveltaa ulkomailla tehdyllä rikoksella aiheutettuun henkilövahinkoon silloinkin, kun korvausta ei voida suorittaa 1 momentin pääsäännön nojalla. Koska korvauksen suorittaminen olisi harkinnanvaraista, valtion varoista voitaisiin täyden korvauksen sijasta suorittaa osittainen korvaus.

Säännöksessä mainittaisiin nimenomaisesti seikkoja, jotka korvausviranomaisen tulee erityisesti ottaa huomioon korvauksen myöntämistä harkitessaan. Tällaisia seikkoja olisivat rikoksen läheinen yhteys Suomeen, rikoksen tekijän ja rikoksen kohteena olleen henkilön välisen suhteen läheisyys, vahingon laatu sekä vahingon kärsineen mahdollisuus saada korvausta muualta.

Arvioitaessa rikoksen yhteyttä Suomeen merkitystä olisi erityisesti sillä, miten läheinen maantieteellinen yhteys rikoksella on Suomeen. Esimerkiksi Itämerellä tapahtuneen, suomalaisesta satamasta alkaneen ja sinne päättyneen laivaristeilyn aikana aluksella tehdyllä rikoksella voitaisiin yleensä olettaa olevan läheinen yhteys Suomeen, vaikka alus olisi rikoksen tekoheikellä sijainnut Suomen aluevesirajan ulkopuolella. Maantieteellisen läheisyyden ohella merkitystä saattaisi olla myös muilla Suomeen liittyvillä seikoilla, kuten sillä, että rikoksen kohteeksi joutunut henkilö on osallistunut Suomesta järjestetyille matkalle suomalaisryhmän jäsenenä.

Eräissä tapauksissa korvauksen maksaminen valtion varoista olisi perusteltua rikoksen tekijän ja rikoksen kohteena olleen henkilön välisen suhteen läheisyyden vuoksi. Tällä perusteella korvaus voisi tulla suoritettavaksi erityisesti perheväkivallalla aiheutetuista henkilövahingoista, joita korvattaessa ei yleensä olisi kohtuullista antaa ratkaisevaa merkitystä sille, onko väkivaltaa tehty Suomessa vai ulkomailla.

Jos ulkomailla rikoksella aiheutettu henkilövahinko on vakava, korvauksen suorittaminen valtion varoista Suomessa pysyvästi asuvalle saattaisi rikosvahinkojärjestelmälle asetetut tavoitteet huomioon ottaen olla perusteltua, vaikka rikoksella ei olisi läheistä yhteyttä Suomeen eikä kysymys olisi perheväkivaltaan liittyvästä rikoksesta. Korvauksen maksaminen saattaisi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun vahingon kärsinyt joutuu rikoksella aiheutettujen vammojen vakavuuden vuoksi jäämään ulkomaille pitkäaikaiseen sairaalahoitoon, eikä hänellä ole mahdollisuutta saada muualta varoja hoitokustannusten maksamiseen.

Rikosvahinkolain nojalla valtion varoista maksettava korvaus on luonteeltaan toissijainen: korvausta ei makseta siltä osin kuin vahingon kärsinyt voi sitä saada muualta. Tämän periaatteen mukaisesti voidaan yleensä edellyttää, että ulkomailla vahingon kärsinyt pyrkii ensisijaisesti saamaan korvausta sen valtion rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä, jossa rikos on tehty tai johon tapaus muusta syystä läheisimmin liittyy. Tämä on lähtökohtana myös väkivaltarikosten uhreille suoritettavia korvauksia koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa. Korvausviranomaisen tulisi korvauksen myöntämisen edellytyksiä harkitessaan ottaa huomioon, minkälaiset mahdollisuudet korvauksen hakijalla on saada korvausta toisen valtion rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä, muusta ulkomaisesta korvausjärjestelmästä tai vakuutuksesta. Rikoksenteijältä tulevalle vahingonkorvauksella olisi kuitenkin myös ulkomailla aiheutetun vahingon korvattavuuden osalta merkitystä rikosvahinkolain 3 §:n 3 momentista ilmenevän periaatteen mukaisesti vain siltä osin kuin sitä todellisuudessa on suoritettu.

Pykälän nykyinen 2 momentti, joka koskee korvauksen epäämistä tai sen maksamisen lopettamista vahingon kärsineen muuttamista ulkomaille, siirtyisi uudeksi 3 momentiksi. Samalla säännöstä tarkistettaisiin ottamalla siihen viittaus 1 momentin lisäksi uuteen 2 momenttiin. Myös 2 momentin nojalla myönnetty korvaus voitaisiin siten evätä tai sen maksaminen lopettaa, jos vahingon kärsinyt muuttaa rikoksen tekemisen jälkeen

pysyvästi ulkomaille.

6 a §. Pykälän nojalla rikoksen vuoksi surmansa saaneen läheisellä olisi eräissä tapauksissa oikeus saada valtion varoista korvaus kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Pykälän 1 momentissa viitattaisiin vahingonkorvauslain 4 a §:ään, jossa säädettäisiin korvauksen myöntämisen edellytyksistä. Kärsimyksestä suoritettava korvaus ei vaikuttaisi läheisen oikeuteen saada korvausta henkilövahingosta eikä kärsimyksestä suoritettavaa korvausta otettaisi huomioon laskettaessa 7 §:ssä säädettyä henkilövahingosta suoritettavan korvauksen enimmäismäärää.

Pykälän 2 momentin nojalla kärsimyksestä läheiselle valtion varoista suoritettavan korvauksen enimmäismäärä olisi 20 000 markkaa. Korvaukseen oikeutettu voisi tietenkin periä rikosvahinkolain nojalla suoritettua korvauksen ylittävän osuuden suoraan korvausvelvolliselta.

14 §. Pykälän 1 momentin mukaan rikosvahinkolakiin perustuvan korvauksen myöntää ja suorittaa Valtiokonttori. Momentissa ehdotetaan nimenomaisesti todettavaksi, että Valtiokonttori ei ole korvausta myöntäessään sidoksissa tuomioistuimen korvausasiassa mahdollisesti antamaan ratkaisuun. Valtiokonttori ei sen sijaan voisi puuttua tuomioistuimessa tapahtuneeseen asian rikosoikeudelliseen arviointiin eli kysymykseen siitä, onko syytteessä tarkoitettua tekoa pidettävä rikoksena ja minkä rikoksen tunnuserkistön teonkuvaus mahdollisesti täyttää. Ehdotettu säännös vahvistaisi vallitsevan käytännön.

Valtiokonttori voisi arvioida sekä korvausvastuun yleiset edellytykset että korvattavan vahingon suuruuden tuomioistuimen ratkaisusta poikkeavasti. Vallitsevan käytännön perusteella voidaan kuitenkin todeta, että Valtiokonttori noudattaa tuomioistuimen ratkaisua pääsääntöisesti myös korvausvastuun yleisten edellytysten arvioinnissa. Esimerkiksi rikollisen teon ja aiheutuneen vahingon syy-yhteyttä ei yleensä arvioida tuomioistuimen ratkaisusta poikkeavalla tavalla. Tuomioistuimen tuomiosta poikkeavaa ratkaisua ei asian luonteen vuoksi yleensä voitaisikaan tältä osin pitää asianmukaisena. Eri asia on, että korvausviranomainen voi erityisesti ansionmenetyksen perusteella suoritettavan korvauksen suuruutta harkitessaan päätyä ratkaisuun, jonka mukaan rikosvahinkolain nojalla korvattavaa vahinkoa ei lainkaan ole

aiheutunut. Tämä perustuu siihen, että Valtiokonttorin vakiintuneesti noudattama ansionmenetyksen laskentatapa saattaa yksittäistapauksessa poiketa tavasta, jolla tuomioistuin on vahingonkorvauslain nojalla korvattavan ansionmenetyksen arvioinut.

16 §. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että Valtiokonttorilla olisi asiakirjojen salassapitoa koskevien säännösten tai määräysten estämättä oikeus saada käyttöönsä tuomioistuimen hallussa olevat asiakirjat, jotka tarvitaan Valtiokonttorin käsiteltävänä olevan rikosvahinkoasian selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi. Valtiokonttorilla ei kuitenkaan jatkossakaan olisi velvollisuutta pyytää asiakirjoja tuomioistuimelta, vaan pääsääntönä olisi, että korvauksen hakijaa kehoitetaan itse täydentämään hakemustaan.

27 a §. Pykälässä säädetään rikosvahinkolain nojalla korvattavia vahinkoja koskevien markkamääräisten ylärajojen tarkistamisesta. Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi viittaus 6 a §:n 2 momenttiin, jossa säädettäisiin surmansa saaneen läheiselle aiheutuneesta kärsimyksestä suoritettavan korvauksen enimmäismäärästä. Yläraja tarkistettaisiin kolmivuotiskausittain asetuksella rahanarvon muutosta vastaavasti, kuten muutkin rikosvahinkolaissa säädetyt enimmäiskorvaukset.

Voimaantulosäännös. Voimaantulosäännöksen 2 momenttiin otetun siirtymäsäännöksen nojalla ehdotettuja säännöksiä sovelletaan vain sellaisen vahingon korvaamiseen, joka on aiheutettu lain voimaantulon jälkeen tehdyllä rikoksella. Rikoksentekehetki on sovellettavan lain valinnan kannalta ratkaisevaa.

Voimaantulosäännöksen 3 momentin siirtymäsäännöksessä säädettäisiin siitä, milloin rikosvahinkolaissa säädettyjä enimmäiskorvauksia seuraavan kerran tarkistetaan. Jos tarkistamisajankohdasta ei nimenomaisesti säädettäisi, lain 7 ja 10 §:ssä säädetyt enimmäiskorvaukset tarkistettaisiin seuraavan kerran vuoden 2000 alusta, 5 §:n 1 momentissa ja 5 a §:ssä säädetyt enimmäiskorvaukset vuoden 2001 alusta sekä ehdotettu 6 a §:n 2 momentissa tarkoitettu enimmäismäärä kolmen vuoden kuluttua ehdotetun lain voimaantulosta. Tarkoituksenmukaista on, että kaikki rikosvahinkolaissa säädetyt, kolmivuotiskausittain tarkistettavat markkamäärät tarkistetaan samanaikaisesti. Tarkistusajankohdaksi ehdotetaan vuoden 2000 alkua, jolloin lain 7 ja 10 §:ssä säädetyt

enimmäiskorvaukset olisi voimassa olevan lain nojalla joka tapauksessa tarkistettava.

2. Tarkemmat säännökset

Rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun asetuksen (198/1974) 10 §:ää on tarkoitus muuttaa siten, että Valtiokonttorin olisi pääsääntöisesti pyydettävä lausunto oikeusministeriön asettamalta rikosvahinkolautakunnalta hakemuksesta, joka on tehty rikosvahinkolakiin lisättäväksi ehdotetun 2 a §:n 2 momentin tai 6 a §:n nojalla. Samalla asetuksen nimike muutettaisiin rikosvahinkoasetukseksi.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti hallituksen esityksessä (HE 116/1998 vp) ehdotetun vahingonkorvauslain muuttamista koskevan lain kanssa. Lakia ei voida ehdotetussa muodossaan saattaa voimaan ennen vahingonkorvauslain muuttamista koskevaa lakia, koska nyt ehdotetussa laissa viitataan vahingonkorvauslakiin lisättäväksi ehdotettuun säännökseen.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista 21 päivänä joulukuuta 1973 annetun lain (935/1973) nimike, 2 a §:n 2 momentti, 14 §:n 1 momentti ja 27 a §, sellaisina kuin niistä ovat 2 a §:n 2 momentti laissa 63/1984, 14 §:n 1 momentti laissa 133/1987 ja 27 a § laissa 194/1997, sekä

lisätään 2 a §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 63/1984, uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 16 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 916/1985 ja mainitussa laissa 133/1987, uusi 3 momentti ja lakiin uusi 6 a § seuraavasti:

Rikosvahinkolaki

2 a §

Suomen ulkopuolella tehdyllä rikoksella aiheutetusta henkilövahingosta voidaan harkinnan mukaan suorittaa korvausta muissakin kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, jos korvauksen suorittamista on pidettävä perusteltuna ottaen erityisesti huomioon rikoksen läheinen yhteys Suomeen, rikoksen tekijän ja rikoksen kohteena olleen henkilön välisen suhteen läheisyys, vahingon laatu sekä vahingon kärsineen mahdollisuus saada korvausta muualta.

Jos vahingon kärsinyt muuttaa pysyvästi ulkomaille sen jälkeen, kun 1 tai 2 momentissa tarkoitettu rikos on tehty, voidaan korvaus evätä tai sen maksaminen lopettaa.

6 a §

Surmansa saaneen läheiselle suoritetaan korvaus kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 4 a §:ssä säädetyin edellytyksin.

Tämän pykälän nojalla korvaukseen oikeutetulle suoritettava korvaus ei saa olla 20 000 markkaa suurempi.

14 §

Korvauksen myöntää ja suorittaa valtiokonttori. Korvausta myöntäessään valtiokonttori ei ole sidoksissa tuomioistuimen korvausasiassa antamaan ratkaisuun.

16 §

Valtiokonttorilla on salassapitosäännösten ja -määräysten estämättä oikeus pyynnöstä saada tuomioistuimelta sen hallussa olevat korvausasian selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi tarvittavat asiakirjat.

27 a §

Edellä 5 §:n 1 momentissa, 5 a §:ssä, 6 a §:n 2 momentissa sekä 7 ja 10 §:ssä mainitut rahamäärät tarkistetaan asetuksella kolmivuotiskausittain rahanarvon muutosta vastaavasti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Lain 2 a §:n 2 momenttia ja 6 a §:ää ei sovelleta ennen lain voimaantuloa tehdyllä rikoksella aiheutetun vahingon korvaamiseen.

Lain 5 §:n 1 momentissa, 5 a §:ssä, nojalla annettavalla asetuksella vuoden 2000
6 a §:n 2 momentissa sekä 7 ja 10 §:ssä alusta ja sen jälkeen kolmivuotiskausittain.
mainitut rahamäärät tarkistetaan 27 a §:n

Helsingissä 18 päivänä syyskuuta 1998

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Jussi Järventaus*

Laki

rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista 21 päivänä joulukuuta 1973 annetun lain (935/1973) nimike, 2 a §:n 2 momentti, 14 §:n 1 momentti ja 27 a §, sellaisina kuin niistä ovat 2 a §:n 2 momentti laissa 63/1984, 14 §:n 1 momentti laissa 133/1987 ja 27 a § laissa 194/1997, sekä

lisätään 2 a §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 63/1984, uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 16 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 916/1985 ja mainitussa laissa 133/1987, uusi 3 momentti ja lakiin uusi 6 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Laki rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta

Rikosvahinkolaki

2 a §

Jos vahingon kärsinyt muuttaa pysyvästi ulkomaille sen jälkeen, kun 1 momentissa tarkoitettu rikos on tehty, voidaan korvaus evätä tai sen maksaminen lopettaa.

Suomen ulkopuolella tehdyllä rikoksella aiheutetusta henkilövahingosta voidaan harkinnan mukaan suorittaa korvausta muissakin kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, jos korvauksen suorittamista on pidettävä perusteltuna ottaen erityisesti huomioon rikoksen läheinen yhteys Suomeen, rikoksen tekijän ja rikoksen kohteena olleen henkilön välisen suhteen läheisyys, vahingon laatu sekä vahingon kärsineen mahdollisuus saada korvausta muualta.

Jos vahingon kärsinyt muuttaa pysyvästi ulkomaille sen jälkeen, kun 1 tai 2 momentissa tarkoitettu rikos on tehty, voidaan korvaus evätä tai sen maksaminen lopettaa.

6 a §

Surmansa saaneen läheiselle suoritetaan korvaus kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 4 a §:ssä säädetyin edellytyksin.

Tämän pykälän nojalla korvaukseen oikeutetulle suoritettava korvaus ei saa olla 20 000 markkaa suurempi.

14 §

Korvauksen myöntää ja suorittaa valtiokonttori.

14 §

Korvauksen myöntää ja suorittaa valtiokonttori. *Korvausta myöntäessään val-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tiokonttori ei ole sidoksissa tuomioistuimen korvausasiassa antamaan ratkaisuun.

16 §

Valtiokonttorilla on salassapitosäännösten ja -määräysten estämättä oikeus pyynnöstä saada tuomioistuimelta sen hallussa olevat korvausasian selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi tarvittavat asiakirjat.

27 a §

Edellä 5 §:n 1 momentissa sekä 5 a, 7 ja 10 §:ssä mainitut *markkamäärät* tarkistetaan asetuksella kolmivuotiskausittain rahanarvon muutosta vastaavasti.

27 a §

Edellä 5 §:n 1 momentissa, 5 a §:ssä, 6 a §:n 2 momentissa sekä 7 ja 10 §:ssä mainitut *rahamäärät* tarkistetaan asetuksella kolmivuotiskausittain rahanarvon muutosta vastaavasti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Lain 2 a §:n 2 momenttia ja 6 a §:ää ei sovelleta ennen lain voimaantuloa tehdyllä rikoksella aiheutetun vahingon korvaamiseen.

Lain 5 §:n 1 momentissa, 5 a §:ssä, 6 a §:n 2 momentissa sekä 7 ja 10 §:ssä mainitut rahamäärät tarkistetaan 27 a §:n nojalla annettavalla asetuksella vuoden 2000 alusta ja sen jälkeen kolmivuotiskausittain.

